

СТАНОВИЩЕ

от проф. днк Мария Антонова Шнитер

ФИФ, ПУ „Паисий Хилендарски“

Относно: дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор“ в Област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма по Етнология

Автор: ЗОРНИЦА ГЕОРГИЕВА ПРАНДЖЕВА,

Тема: РЕЛИГИЯТА КАТО ФАКТОР В КУЛТУРНИТЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ГРАДСКА СРЕДА (по материали от гр. Пловдив)

Научен ръководител: проф. днк Мария Шнитер

Със заповед Рзз-6522 от 17.12.2018 г. съм определена за член на научното жури по указаната процедура.

Общо представяне на процедурата и докторанта:

Познавам Зорница Пранджева от студентските ѝ години, а можах да оценя нейната изследователска упоритост във връзка с подготовката на магистърската ѝ теза, на която бях научен ръководител. Затова още от зачисляването ѝ като редовен докторант бях убедена, че тя ще покаже качествата, необходими за успешен старт в науката – дисциплина, готовност за научаване и неуморно научно любопитство. Дисертационният труд, представен в настоящата процедура, е доказателство, че моите очаквания са били основателни.

1. Актуалност на тематиката

Темата на дисертацията може би изглежда на пръв поглед преекспонирана. Пловдив като център на религиозни и културни взаимодействия традиционно привлича вниманието на изследователи с различен профил. В същото време се оказва, че начинът, по който различните религиозни общности живеят заедно в града, е бил описван по-скоро в литературни текстове и художествени произведения, отколкото в научни трудове. Доколкото има такива, те са посветени най-често на отделни религиозни групи или конкретни феномени и рядко излизат извън стандартния компаративистичен подход. Затова направеното от Зорница Пранджева може да се окачестви като оригинален опит за „сглобяване на пъзела“ на религиозното живеене в града и разбиране на неговия смисъл.

2. Познаване на проблема

Докторантката демонстрира задълбочено познаване както на изследователската традиция в няколко ключови за нейното проучване научни области (религия, антропология, градски изследвания), така и сериозно отношение към организацията и провеждането на теренните проучвания. Като се има предвид особената деликатност на изследваната тематика и системният отказ на значителна част от респондентите да бъдат записвани с обичайните методи, трябва да оценим високо проявената от нея изобретателност в подхода към избраните информатори. Участие в доброволческа дейност, системни посещения на църковни и парацърковни събития, неформални разговори с респонденти от 8 до 97 годишна възраст, структурирани интервюта и внимателно наблюдение – опитът да се събере и осмисли тази огромна по обем информация понякога дори води до отклонения от предварително формулираните цели и задачи на изследването.

3. Методика на изследването

Избраните от докторантката методи на събиране, обработване и анализ на информацията са адекватни на обекта на изследване. Тяхното успешно приложение е доказателство за израстването ѝ като млад изследовател с необходимата (само)критичност и научна зрелост.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, библиография и приложения с общ обем 476 стр. Включени са 16 карти и 4 приложения. Списъкът с използваната литература съдържа 174 заглавия, от които 19 извори, 117 на кирилица и 17 на латиница. Интернет ресурсите са 21. **Уводът** аргументира актуалността на избраната тема и въвежда в изследователското поле на труда, обосновавайки тематичните параметри на труда – гр. Пловдив с неговите малцинствени християнски деноминации, както и с двете етнорелигиозни групи на евреите и арменците. Оптиката на наблюдение още тук се ориентира към фината мрежа от отношения между феномените на градската култура и религиозните проявления, чието очертаване ще бъде цел на следващите части на дисертацията. Коректно формулирана е целта ѝ: *„не просто да дефинира религията в нейните доктринални рамки или да покаже нейните културни реалии в града, а да проследи онази динамика на градското, върху която се базира съвместното съжителство на многообразни идентичности“* (с. 13).

Първата глава задава теоретичната рамка на изследването. В нея се формулира основният изследователски въпрос и се очертават възможните посоки на научно дирене, за да се стигне до първоначалните хипотези, които предстои да бъдат проверени чрез анализ на материала. Обяснен е изборът на малцинствените религиозни общности. Според мен невключването на православната (макро)общност, както и на исляма, в обекта на изследване, макар да е коректно

посочено и обосновано, заслужава по-задълбочено и пространно разсъждение. Аргументирана е убедително избраната структура на труда и обособяването на анализите в следващите две глави. Използваните основни теоретични модели и понятия са въведени и успешно положени в контекста на досегашната научна традиция. При формулирането на теоретичната рамка на труда си докторантката демонстрира умение да прави необходимите интелектуални връзки и да адаптира изработените изследователски подходи към спецификата на конкретния теренен материал. Тук бих отбелязала като приносна идята ѝ да обособи *свободното време*, *професионалната реализация* и *смесения брак* като подходящи за анализ маркери на религиозната идентичност в градска среда.

Втората глава от труда е посветена на „Християнските неправославни общности в Пловдив“. В нея се отделя внимание последователно на протестантските и на католическите религиозни общности, при това фокусът е насочен към конкретни сакрални топови с цел да се постигне по-голяма плътност на описанието. Ще си позволя да заявя, че в тази част от работата са и най-сериозните приноси. Изработена и последователно е приложена обща „схема“ на анализ („исторически сведения“, „градски ракурси“, „брак и брачен избор“, „конверсията“, „свободното време“, „професионалната реализация“), която докторантката ще се постарее да приложи и в следващите части на труда си. В резултат имаме една систематизирана и коректно структурирана картина на моментното състояние на религиозния живот в града, даваща възможност както за съпоставителен анализ, така и за по-големи обобщения. Ще си позволя да отбележа като успешни двата примера на „изследване на случай“ в тази глава – „За религиозната конверсия в градска среда“ и „Аллах в католическата църква“; тези две части от труда бяха представени пред авторитетни научни форуми и са в основата на публикациите по темата на дисертацията. Заслужава изрично да се спомене направеният „мапинг“ на религиозните топови, който тепърва би могъл да послужи както в практически, така и в аналитичен план.

Третата глава обръща внимание на „Етноконфесионалните общности в Пловдив“. Разгледани са арменската и еврейската общност, като е приложена същата схема на излагане и анализ на теренния материал. Макар тук той да е сравнително по-оскъден, З. Пранджева е успяла да извлече необходимата за изводите ѝ информация и да направи съответните обобщения. Тук е интересно заключението за практическата липса на „*интерес към разширяване на обсега на собствената религия*“ (с.288), с която (очаквано!) се характеризират изследваните общности. Струва ми се, че този извод би могъл (и би трябвало) да породи по-

подробно и задълбочено разсъждение относно типологичните различия между „активните“ и „пасивните“ начини на пребиваване в градската среда на различните религиозни групи.

Заключението подробно и убедително обобщава направеното в дисертационния труд и – отдалечавайки обектива от конкретните казуси – предлага една цялостна картина на религиозния живот в градска среда. Очертани са спецификите на отделните изследвани общности, както и динамиката на техните вътрешни и междугрупови взаимодействия. Обобщени са постигнатите резултати и коректно са заявени възможностите за бъдещи градски проучвания по вече апробирания „модел“ на изследване. Важни са направените изводи относно разширяването на локациите на общностите в градското пространство и анализът на изработените карти, който би могъл да бъде допълнително развит и задълбочен.

5. Автореферат

Авторефератът отговаря на формалните и съдържателни изисквания и съответства на текста на дисертацията.

6. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Представеният за защита дисертационен труд напълно отговаря както на формалните, така и на съдържателните изисквания на ЗРАС и Правилника за неговото приложение, както и на специфичните изисквания на Пловдивския университет и ФИФ. Той е свидетелство за отговорно и съвместно свършена работа от един млад учен със сериозен потенциал и зряло, балансирано отношение към изследвания терен. Убедена съм, че направеното дотук ще послужи като важна основа за бъдещи проучвания върху религиозната „география“ на града.

Предлагам на почитаемото научно жури да присъди на Зорница Георгиева Пранджева Образователната и научна степен „доктор“ в научната специалност „Етнология“, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, Област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки.

20.01.2019 г.

Проф. днк Мария Шнитер